

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAZG. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. I. T.

Megjelen havonként.

Április 1.

Ára évenként 1 frt 15 kr.

Tartalom: Közgyűlés után. — A szabad egyetemek Franciaországban. Felméri Lajostól. — A muzeum-egylet 1878 Márczius 21-kén tartott közgyűlésén előterjesztett jelentések; 1) Elnöki megnyitó beszéd gr. Eszterházy Kálmántól. — 2) Titkári jelentés Finály Henriktől. — Az erdélyi muzeum számára f. év január és február havában beérkezett adományok.

A közgyűlés után.

Ha nem is a muzeum-egylet életére nézve általában, reánk nézve — már értjük azokat a kiadványokat, a melyeket a muzeum-egylet megbizásából szerkeszteni szerencsénk van — kétségtelenül felette fontosak a folyó Márczius hó 21-kén tartott közgyűlés határozatai. Látni való ugyanis, hogy a szakosztályok helyreállításával, és avval a felette fontos újítással, a mely a szakosztályoknak a magok tudományos működésében csaknem korlátlan önállóságot biztosít, és főleg kiadványok közzé tételében egészen szabad kezét ad; a muzeum-egyleti kiadványok oly gyökeres átalakulását kezdeményezte az egylet, a melyet túlzás nélkül egyjelentésűnek mondhatunk az eddig közzé tett kiadványok egyenes megszüntetésével; mert hiszen a mi rendszerben, béosztásban, működő személyek tekintetében, alkalmasint még czímben is különbözik, azt csak nem mondhatjuk ugyanannak.

A mi napjaink tehát meg vannak számlálva.

Legőszintébb meggyőződésünk szerint kimondjuk nyíltan a közönség színe előtt: nem sajnáljuk! Akár eddigi működésünkre pillantva vissza, akár azokat a körülményeket véve, a melyek e működésünk megszüntetését idézték elé: nem találunk sem a múltban megbánni valót, sem a jövőben fájlásra méltót. Működtünk, a míg hivatásunk volt e téren működni, legjobb tudtunk és tehetségünk szerint; félre állunk és átengedjük a tért annak és azoknak, a mi és a kik hivatva vannak czélszerűbben, jobban, sikeresebben működni rajta, mint a hogy mi tehattük.

Nem tudjuk ugyan e pillanatban még határozottan, mikor végezzük pályafutásunkat. Meg lesz-e engedve, hogy a megkezdett évfolyamot az eddigi alakban bevégezzük, vagy megállít a vezényszó út közben? Se nem térünk ki az első eshetőség elől, se nem ellenezzhetjük az utóbbit. Anynyit tudunk, hogy lételünk megszűnése már csak idő kérdése, és éppen e tudat ösztönöz, hogy mondjuk el most, a mi a szívünkön van. Halál előtt bár mikor lehet végrendeletet csinálni; halál után soha!

Érvényesnek fogják-e tekinteni e végrendeletünket utódaink? Kivánjuk; de nincs jogunk követelni, nincs hatalmunk erőtetni. Ez azonban nem menthet fel az alól a kötelesség alól, hogy elmondjuk azt, a minek elmondását szükségesnek tartjuk.

Nem lehet más célja az új berendezkedésnek, mint felleveníteni, a mi némileg elszunyadt volt, új erőt önteni abba, a mi lankadni akart, a muzeum-egylet tudományos működését, és tágasabb körökben kelteni érdeket iránta. Tegyük rá a hangsúlyt arra, hogy a muzeum-egylet tudományos működése forog itt kérdésben. Legalább nekünk, a kik a muzeum-egylet tagjai vagyunk, a kik úgy vagyunk meggyőződve, hogy ez az egylet még nem jutott arra a sorsra, a melyet a költő a harang formájára mond ki itéletképpen miután a harang meg van öntve, és a kibben még él az a kegyelet, a mely ez egylet virágzásban fentartását nem csak tárgyilagos és hasznossági célekből, hanem alanyi és erkölesi szempontból is kötelességünk ké teszi: nekünk nem szabad egy pillanatig is megfelejtkeznünk róla, hogy éppen ez egyletről van itt szó, és hogy minden intézkedés, a mely az egylettől indul ki, első sorban az egylet saját javára, saját érdekére irányulhat csak; hogy sem az egyletnek, mint egésznek, sem szakosztályának, mint alkatrésznek, sem egyes tagjának nem szabad senki fia kedvéért, semmi az egyleten kívül eső célért, ha különben még oly nemes és magasztos is, az egylet érdekeit és lételét kockáztatni vagy éppen feladni. Nekünk az egylet kell, hogy legyen a fődolog, a főcél, a mely mellett minden intézkedés csak többé vagy kevésbbé célra vezető, többé vagy kevésbbé hasznos eszköz lehet.

Nem akarjuk itt ismételni, a mit már több ízben kiemeltünk volt, hogy tudniilik a muzeum-egylet első szervezése szerint nem szoros értelemben vett tudományos testület, vagy, hogy valaki félre ne érthessen, tudós társaság lett, valamint okait annak, hogy miért nem lett és nem lehetett olyan. Ellenben szükségesnek látjuk újra meg újra figyelmébe ajánlani az illetőknek és illetékeseknek, hogy az a szép és kielégítő siker, a melyet az egylet feladata egyik ágában, a muzeum-alapításban, már eddig elért, nem csak jogosítja, hanem némileg kötelezi is az egyletet arra, hogy kezdje el a fősúlyt lassanként áthelyezni

feladata másik nem kevésbé fontos ágára, a muzeumba gyűjtött tudományos anyag feldolgozására, s így egyengesse az utat arra az átmenetre, a mely a muzeum-egyletből, az eddig csak muzeumot alapító és ellenőrző-igazgató testületből, lassanként valóságos tudós társaságot, az-az tudományt művelő és terjesztő, tudományos eredményeket termelő testületet alakítson.

Miután azok a hazafiak, a kik pénzadományaikkal létesítették a muzeum-egylet alapvagyonát, ez idő szerint, úgy látszik, teljesen meg vannak nyugodva abban, hogy e vagyon kezelésében nincs hiba, és anynnyival is inkább meg lehetnek nyugodva, mivel az alapszabály adta jogaiknál fogva bármikor érvényesíthetik befolyásukat e vagyon kezelésére, mihelyt szükségét látják: éppen e megnyugvás következtében nagyon keveset elegendenek tényleg a muzeum-egylet dolgaiba; de másfelől túlnyomó többségben élethivatásukkal járó viszonyaiknál fogva nem igen vehetnek részt az egylet szoros értelemben vett tudományos működésében, az egyletnek a fennebbiek szerint első teendője, módját ejteni annak, hogy felvehesse kebelébe mind azokat a tudományos erőket, a melyek esatlakozása nélkül a fenn jelzett átalakulás nem történhetnék.

Nézetünk szerint ugyanis tudós társaság csak is tudósokból alakulhat; ily elemekből állván össze, működése által szerezheti meg azt a közelismerésen alapuló tekintélyt, a melynél fogva a társaságba felvétel egy jelentősű a tudóssá avatással, és mihelyt e tekintély meg van szerevezve, a társaság soha se fog arról panaszkodni, hogy nem kívánnak új tagok hozzá csatlakozni, hanem ellenkezőleg az lesz a baja, hogy nem fogja befogadhatni mind azokat, a kik belépni ohajtanak.

Ám ez mind egy későbbi jövő dolga. Idő kell, a míg tágasabb körök megbarátkoznak ez eszmével, idő kell, a míg a létesítésére megkívántató előkészületek megtörténhetnek.

Jelenleg csak avval a ténnyel állunk szemben, hogy a közgyűlési határozat alapján meg fognak alakulni a szakosztályok. Azok a tagjai a muzeum-egyletnek, a kik csakugyan működnek a tudomány terin, két csoportba fognak sorakozni. Az egyikbe azok, a kik a történelem és segédtanai, a nyelvészet, az elméleti és történelmi jogtudomány, a szűkebb értelemben vett irodalmi tudományok valamely ágában foglalkoznak; a másikba azok, a kiknek működése tere a legtágasabb értelemben vett természettudomány, a mely mint olyan magában foglalja az orvosi tudományok zömét is.

Nem lehet e sorok czélja bár csak tanácsképpen is útasítani akarni a leendő szakosztályokat arra névve, hogy miképp fogjanak a munkához és mi módon, mily irányban folytassák. Ha tagjaik csakugyan komolyan el vannak határozva a szorgal-

mas és buzgó működésre, már ez elhatározás maga se keletkezhett addig, a míg az illető a miként-re nézve legalább némileg nem volt tisztában magával; ha pedig magok a tagok nem akarnak dolgozni, sem útasítás, sem tanácsadás; se kérelem és rimánkodás nem fogja létesíteni a szakosztály öszszeműködését; tehát „de his hactenus“.

A természettudományi szakosztályt az utóbbi eshetőségtől nem féltjük. A munkakedv és a munkavágy oly erős volt azokban a tagokban, a kikből előre láthatólag alakulni fog ez a szakosztály, hogy miután úgy tetszett nekik, hogy a muzeum-egylet kebelében nem találják fel a kellő tért, egy más társulatnál kerestek munkakört, sőt, ha helyesen vagyunk értesülve, magok nagy buzgalommal segítették e társulat létesítését. A tudomány nevében ezért köszönetet szavazunk nekik, és a muzeum-egylet különösen azért is tartozik nekik elismeréssel, hogy az egyleten kívül kerestek támpontot arra a célra, hogy mozgalmat idézzenek elő az egyletben. De most, miután ez nekik teljesen sikerült, miután a közgyűlési határozat nem csak azt adta meg a szakosztálynak, hogy tudományos működésében semmi se korlátozza egyéb, mint tagjai saját belátása, hanem még azt is lehetővé tette, hogy a muzeum-egylet szakosztályához tartozást öszszeférhetővé tette a tőlök vagy legalább hozzájárultokkal alapított új társulat iránt elvállalt köteleességeik teljesítésével; azt hiszszük, nem követünk el méltánytalanságot, sőt köteleességet teljesítünk, ha a muzeum-egylet nevében kérjük őket, ne felejtsek el, hogy a muzeum-egylet tagjai, hogy mint ilyeneknek vannak nekik köteleességeik a muzeum-egylet iránt, a melyek teljesítése legkevésbé sem ellenkezhetik tudományos lelkiismeretökkel, és hogy a végin még is csak a muzeum-egylet az, a ki utolsó közgyűlése határozatával oly helyzetbe tette őket, hogy nagyobb erővel dolgozhassanak és tágasabb térre terjeszkedhessenek.

Még egy más nem kevesebb fontos kérésünk van, a melylyel éppen azért fordulunk első sorban a természettudományi szakosztályhoz, mivel igen dícséretre méltóan már kezdeményezték tagjai azt, a mire kérni akarjuk, és a mi nem egyéb, mint teljes erőből támogatása annak a törekvésnek, hogy alakítsunk a különben is számos előnyben bővelkedő fővárosi tudományos központ mellé itt Kolozsvárt egy második központot. E törekvésnek indokai közt nem szerepel sem irigység vagy versengés, sem valami kiváló előszeretet egyik vagy másik város vagy ország rész iránt; a főindok tisztán és csupán a magyar tudományosság érdeke. Németország tudományos sikereinek egyik főforrása az, hogy ott a tudományos működés nem volt egy helyre összpontosítva; mi mr ma nem vagyunk többé oly szegények, hogy

kénytelenek legyünk öszpontosítani, nem is tudjuk átlátni, mi haszon háromolhatnék akár egyes tudósra vagy a tudományra ez öszpontosításból, holott ellenkezőleg ezer káros következményétől lehet tartani.

A mi a második szakosztályt illeti, sok aggodalom fog el, ha rá gondolunk. Legelőbb is nagyon nevezetes körülménynek tekintjük azt, hogy az ennek körébe útalt tudományágak nem oly hasonneműek, mint a természettudományok, sőt azok is, a melyek kétségkívül szoros kapcsolatban vannak egymással, legalább nálunk még nem keltették fel anynyira mivelőkben az öszszetartozás és az egymásra vonatkozás és támaszkodás szükségének azt az eleven érzetét, a mely biztathatna testületi sikeres öszműködés reményével; még kétebb a dolog azoknál, a melyeknél az egymásra vonatkozást csak mesterségesen lehet kimutatni. E szakosztálynak tehát első feladata lesz, eszközölni azt az érintkezést, a mely remélhető tagjai közt még eddig nem jött létre, és a mely nélkül az egyesek nem érdeklődhetnek egymásnak tudományos törekvései és e törekvések eredményei iránt.

A természetbuvár tudományos anyagát magából a természetből levén kénytelen szedni, e körülmény maga érintkezésbe hozza az egyeseket. A fűvész növényeket keresve, a geolog kőzetet gyűjtve találkoznak ugyanazon a hegyoldalon, a hol a pillangót hajhászó entomologra bukkannak; az utóbbi kénytelen a fűvesztől kérdeni, látott-é a vidéken oly fajú növényeket, a melyeken azoknak a pillangóknak hernyói szoktak tenyészni, a melyeket ő keres; a geolog mindjárt megjegyzi, pl. hogy az illető növényeket hijába keresik ez oldalon, mivel azok az itteni talajban nem is tudnának megélni; de egy történetesen oda vetődött ornitholog mutat egy madarat, a melyet a túlsó völgyben lőtt, és a mely rögtön útba igazítja őket, mivel éppen a kérdéses bokrok közt szokott fészkelni. Nem kell semmi képzelhetetlen eshetőségre hivatkoznunk annak a valószínűvé tételére, hogy a mint az eddig találkozottak tovább mennek, rá bukkannak egy más társaságra, a melyben egy physikus és egy matematikus csatlakoztak egy geographus ismerőshez azért, hogy a hegyek közt barometri magasságméréseket eszközöljenek; és így tovább ezer meg ezer alkalmat nyújt maga a foglalkozás találkozásra, érintkezésre, ebből következik gyakran szövetkezés közös vállalatokra, szóval sok alkalom nyílik együtt működésre és társulásra.

A másik részen oly embereket látunk, a kik könyvekben és iratokban buvárkodnak. Könyvvel, irással az ember legjobban boldogul, ha egyedül van négy fala közt, és ez anynyira hat az ez osztályba tartozó tudósokra, hogy utóbb magánykeresőkké

válnak, és még a társadalomból is visszavonulnak. E visszavonuló hajlam nagyon kevésbé alkalmas kedvet ébreszteni társulatbeli összeműködésre. És mégis létesítnünk kell azt a történelmi stb. szakosztályt, ha nem akarjuk, hogy a nem exact tudományok képviselői a természettudományok művelőivel szemben magok magoknak adjanak szegénységi bizonyítványt. Kérjük azért e tudományok terin foglalatokodó tagjait a muzeum-egyletnek, tegyék meg legalább kísérletképpen, hogy a teendő felszólításra csatlakozzanak mentől számosabban a szakosztályhoz, és legalább az első időben járjanak el szorgalmasan a szakosztály üléseire. Nem csak reméljük, meg vagyunk győződve, hogy ha elején egy kis küzdelembe is fog kerülni a magány iránti hajlam legyőzése, jövőre gazdagon fog gyümölcsözni a szövetekezés.

De valamint a politikában el van fogadva jelszól a „salus reipublicae suprema lex esto“, úgy tegyük mi is jelmondatunkká, hogy „mindent a muzeum-egylet javáért“!

A szabad egyetemek Franciaországban*).

Mindenki tudja, hogy az 1789-iki francia forradalom, egyéb intézmények között, a középkori kiadású szabad és független egyetemi rendszert is eltörölte, s azzal együtt az elemi és középiskolák is romba dőltek. Csaknem 18 évi időköz következett erre, mely a közoktatásügy összeomlását kínosan hirdette. Azonban I. Napoleon mélyre ható pillantással átlátta, hogy ez állapot a francia nemzet értelmi és erkölcsi sirját áthatja meg s e bajon a császári egyetem megteremtésével segített: azzal a merőben kormányi gépezettel, mely az alája rendelt közegekkel szemben, mint három (felső-, közép- és elemi oktatásügyi) szakosztályból álló legfőbb iskolázási ítélőszék szerepelt. Igaz, hogy oly tekintélyes egyének szervezték ez egyetemet, mint de Fontanes, Daunou, Cuvier stb.; de azért mégis csak a neve maradt a régi egyetemi rendszernek; csak eszköz volt az, az uralkodó kezében, melynek fogantyai az állami programok, tanfolyamok, vizsgálatok és bizonyítványok voltak.

Egész 1850-ig tartott Franciaországban az államnak a tanügy terén való kizárólagos mindenhatósága. 1850 márcz. 15-én, a francia papság s a világiak között oly kiváló tehetségek, mint egy Montalembert követelő sürgetésére, létre jött az a közoktatási törvény, mely a közép- és elemi iskolatgyet az állam suprematiája alól föl-szabadítá. Az egyházi, elemi és középiskolák nem sokára versenyre szálltak a hivatalos iskolákkal szervezetben és tanmódban egyiránt.

¹⁾ Annuaire des universités catholiques Paris 1877. L'enseignement supérieur et les universités catholiques, par le P. Didon, Paris, 1876.

A szabad verseny lábrakapott elve tizenöt esztendőn át anynyira megerősödött, hogy az egyes tudományok hivatalos fakultásai lerombolását s velök szemben a felsőbb iskolázási intézeteknek, szintén a tanítás szabadság elve szerinti berendezését fenhangon kezdte követelni. Kerekaszóban tíz esztendeje mult (1867 jun. havában), hogy Giraud Lipót kérvényt nyújtott be a Senatushoz a felsőbb oktatásügy szabad lábra állítására. A kérvény több mint egy év mulva tárgyalás alá került, s a négy napig tartó vita, melyben a többek közt Sainte-Beuve, Quentin-Bauchart, Duruy közoktatásügyi miniszter, Darboy párisi érsek és mások vettek részt: az ügyet országszerte közfigyelem tárgyává tették s bár a rá következő három vészteljes év alatt pihennie kellett: a béke és nyugalom helyreállta után Faubert gróf már „törvényjavaslat“ alakjában mutatta be a törvényhozó testületnek, mely javaslat alapja lón az 1875-iki jul. 12-iki törvényezikknek, melynek első cikkelye szerint „a felsőbb oktatás szabad.“

E törvény ledöntötte ama sorompókat, melyek különböző (különösen a katolikus) felekezet embereit felekezeti egyetemek nyitásától régóta viszsztatartották. E törvény a legnagyobb mozgalmat indította meg a francia katolikusok között, s különösen az egyházi nagyok a legnagyobb erélyt fejtették ki, oly egyetemek haladéktalan alapítására és megnyitására, melyeken az összes tudományszakokat az egyházi tanok járnák át.

A francia papság ez egyetemektől egyfelől a vallásos indifferentismus megszüntetését, másfelől a nemzeti szellem megújulását várja, reméli. E tekintetben nagyon érdekes Didon szt. Domokosrendi atya fencímzett munkája. Nem elég nekünk — úgy mond ő — a menhely, nem elegendők az iskolák, a kollegiumok, nem elégséges nekünk a klostrom, nem elégséges még a templom sem: hozzájuk kiegészítésül még egy végerősség is kell, melyet Egyetemnek hívnak.

A katolikus egyetem csak akkor fogja megérdemelni nevét, midőn az összes emberi tudást a keresztyén egyháztanok szerint hirdeti. Ez értelemben a mi egyetemünknek kiválólag theologiai színezetűnek kell lenni, oly formán, hogy a vallás és az egyházi tanok tanítása foglalja el bennök az első helyet. Az ily stílu egyetemek teljesíthetik csak azt a magas feladatot, hogy fiainkat fentartsák s hogy őket formálják. Ez intézetek tanítói csak homogén érületű egyének lehetnek. Módszerök a scholastikai, mely egyedül bírja az értelmet a gondolat harczára megedzeni, mely egyszersmind a közép-kor nagy doktorait formálta.

A katolikus egyetem legfensőbb törekvése a lesz, hogy a szellem művelését bevégezze. Hogy e befejezettségre mekkora szükség van: hangosan tanusítja a művelt osztály értelmi állapota. Az az anarchia, az az scepticismus, az az antagonismus, mely az emberek nézeteiből minden lépten-nyomon kirí: vajjon honnan származik, hanemha tanítóink meggyőződése antanogismusából, beltermészetök anarchiája és scepticismusából?

A jellem s legkivált a 18—20 éves ifjú jelleme teremtője a vallás-erkölcsi nevelés. Ha az ifjú értelme művelésére mester kell: lassabban és nehezebben alakuló elméjének fegyelem és kormányzásra van szüksége. Mindkét tényezőt meg kell találnia a katolikus egyetemeken, a hol az ifjú a munka, az erény és a hit tiszteletének valódi ihletét kapja. Az egyetemekkel egybekötött bennlakás (internatus) arra való, hogy a növendék a szabadságot használni s az önkormányzást tanulni kezdje. Az intézeti fegyelem elég biztosítékot nyújt ama csaknem kikerülhetetlen veszélyekkel szemben, melyek az ifjút nagyon könnyen a társas élet örvényeibe sodorják. Az ifjút nevelése véghatárán rendszeren három nagy ellenség fenyegeti: a restség, a szenvedélyesség és hitetlenség, melyeknek legyőzésére erős akarat és sok jellem szükséges. Emez ellenségekkel való győzedelmes harcra ki nyújthat hatalmasabban segédkezet, hanemha a pap. Nem abban a században élünk már, midőn a királyok a fejedelmi házak sarjai nevelését püspökökre bízták. Ma a papot, hova tovább mindinkább a templomra s a segrestyére szorítják, sőt ma-holnap még azt is elfelejtetik, hogy az ifjú erkölcsé és vallásos érzülete nevelésében neki feltétlen s mintegy gondviselészei része van.

A katolikus egyetem új rendszerbe tartozik hozni a hit isteni világát, a bölcsélet emberi-, és a természet anyagi világát. E három világot nekünk pontra, egymás mellé, vagy ha úgy tetszik, szemtől-szembe kell hoznunk, melynek egy század, sok ezer munkás és több emberöltő műve lesz. A három ismeret kör öszhangja megteremtésére oly magas és fejlett intézetek kellenek, mint minők az egyetemek.

A papnöveldékben a theologia a kenyér kereset színvonalára szorított tudomány. Minden ereje bele vesz a rutinba. Továbbá a tanárok erejét nagyrészt az apologetika emészti fel. Ellenben az egyetemen nagy és széles látkör nyílik a növendékek előtt, az az a hely, hol az öszszes emberi tudást egy egységes rendszerbe kell önteni; az az a hely, hol a synthesis nagy munkája a theologia szellemét segítségül híván, az experimentális tudományokat a metaphysika s az úgy nevezett szellemi tudományokat a hittudomány alá rendezi. Így jő létre az a fenséges egység, melyre szellemünknek égető szüksége van.

A fenn elősorolt elvektől vezéreltetve küldözte szét körleveleit 1875 szeptember havában dioecesisé papságához és híveikhez a párisi, roueni, bourges-i érsek, a versailles-i, meaux-i, beauvais-i, sézei, orléans-i, bloisi, chartresi, troyesi, saint-brieuni, soissons-i, châlons-i, bayeux-i, verduni, nancy-i, evreux-i, limoges-i, neversi, amiens-i püspökök, hogy a papság és hívek a párisi katolikus egyetem alapítására anyagi áldozatokkal járuljanak. A körlevelekben ki volt mondva, hogy a ki az egyetem jóltevője címre szert akar tenni, legkevesebb 1000 frankot kell aláírnia. Minden tíz ezer franknyi adomány az adományozót kiváló jóltevő névvel ruházza fel, s végre, ha valaki az egyetem alapítói közé akarja magát számíttatni, 10,000 franknyi alapítványt kell tennie.

Hasonló szellemű és értelmű felhívást tett közzé saját egyházkerületében az angersi püspök egy Angers városában felállítandó egyetemre, mely felhíváshoz hozzájárult a brossaiti, mansi, lucani és a toursi püspökök. Szintén ily felhívásokat bocsátottak ki a Lille, Lyon, Poitiers, Toulouse városában alapítandó katolikus egyetemekre. A felhívásokat fényes eredmény kísérte.

A párisi kathol. egyetem ünnepélyes felavatása 1876 jan. 10-én nagy fényvel ment végbe. A párisi bibornok-érsek felavató beszédében kiemelte a közoktatásügyi decentralisáció szükségét. — A bölcsészeti, természettudományi és jogtanfolyam megnyitása 1875 nov. és december havában megtörtént. — A jogi (3 éves) tanfolyamon a tanárok száma 9; a bölcseletin 8; a természettudományin 7. Az egyetem igazgató tanácsát 3 a végre kinevezett világi magas állású egyén alkotja; a kormányzó- és szervező testület ellenben hat érsekből és tizenkét püspökből áll; az igazgatói tisztet Richard párisi érsek és Conil apát teljesíti.

A tanulmányi szabályzatból ki kell emelnem azt a pontot, mely szerint a kari dekán minden tanuló számára egy patronus tanárt nevez ki, a ki cliensét az egész tanfolyam alatt folyvást figyelemmel tartja s a szülőknek minden évnegyedben értesítést küld gyermekök szorgalmáról. — Továbbá a tanulók az előadásokra csak belépti jeggyel, idegenek pedig csak írásbeli engedéllyel mehetnek.

Az angersi katolikus egyetemet, illetőleg még csak jogakadémiát 1875 októberében nyitották meg 12 tanárral. A philozófiai és természettudományi szakcsoportban a megnyitáskor még csak néhány tanszék volt felállítva. Ez intézet bennlakással van egybekötve. Tanulmányi szabályzatából megemlítjük azt a pontot, mely szerint a fakultás hallgatói csak kath. vallásúak lehetnek. Továbbá, hogy a künnlakó növendékek is kötelesek este 10 órán túl szállásukon lenni.

A lillei egyetem már két szakosztályal (bölcsezeti és jogi fakultás) nyílt meg 9+6 tanárral. — A lyoni jogakadémia tanárai száma, az igazgatón, illetőleg dékánon kívül, a megnyitáskor szintén 9 volt.

A poitiersi bölcseleti tanfolyammal egybekötött theologiai akadémián 7 tanár működik. A növendékek minden hóban egyszer ünnepélyesen vitatkoznak, a tanári kar jelenlétében, theol. és philos. tételekről. A vitának a syllogisticai módszertől eltérni nem szabad. Ez intézmény világosan mutatja, hogy a mai poitiersi egyetem a 15-ik száz első felében (1431) alapított elődje feltámasztása s benne az alapítók a scholastika korát akarják feleleveníteni.

Ha a fent nevezett teljes vagy csonka egyetemeket megnyitó-beszédeket végig olvassuk, mindenikben a középkori századok eszéjárását érezzük. Egyetlen egy beszéd magaslik ki társai közül, s ez a toulousei érsek egyetem alapításra felhívó levele, mely élesen kikel az állami felsőbb iskolák ama megszokott tanmódja ellen, mely csu-

pán a fényes előadása tekint s pusztá rhetorikai gyakorlatokkal kívánja a „nagy közönséget“ tanterembe csalogatni. A körlevél oly egyetemek alapítását hangsúlyozza, hol nem a blasirt közönséget szórakoztatják, hanem tanulókat nevelnek. Ez az eszme anynyira jelentékeny, hogy ha e szempontból kiindulva akartak volna versenyezni a szabad egyetemek az állami intézetekkel: hatásuk kétségkívül a legáldásosabb, hogy ne mondjuk, korszak-alkotó lehetett volna Franciaországban.

Azonban emez egyetlen egyszer felcsillámló alapelv helyett százszor találjuk az egyház erkölccstanát és tudományát az állami intézetek moráljával és tudományos tanaival szembeállítva. Nem czélunk ez elvek tüzetes vitatásába kocsátkozni: csak megjegyzést akarunk tenni. Vagy öszhangzik e szabad intézetek erkölccstana az államével vagy nem? Ha igen: merőben fölösleges valami másnak adni ki; de ha nem: akkor ez egyetemek retrograd eszmék zászlótartóivá szegődnek, s még csak a poitiersi egyetem disputatióira sem kell gondolnunk, hogy bennök egy egy darab középkort lássunk — külön szervezettel, sajtószerű és az államével diametrál ellenkező világ-nézettel. Mert míg ma a mívelt állam-társaság a „Si fractus illabatur orbis“ elvet önérzettel hirdeti: ezek az úgynevezett szabad egyetemek az önmegalázódás tana hű képviselőit faragják kétségbeejtő jelszavakkal: „Quid sum miser tum facturus. Quem patronum rogaturus!“ Ám a 19-ik száz szájába illő ama jelszóról csak azok nem akarnak tudni, kik ma is az Athanasius-féle „contra mundum“-ot hangsúlyozzák. Hányan vannak az ily egyetemek alapítói közt, a kik nem akarják tudni, hogy a nemzet kebelében élő egyes egyén csak egy csöpp, mely egyesülhet ugyan ezer meg ezer homogén társával: de minél többen egyesülnek, annál biztosabban vár rájuk az a sors, hogy csermelylyé válva, beleszakadjanak a nemzeti míveltség nagy folyamába, melyben a heterogen elemek felbomlanak, vagy ha felbomlani nem bírnak, a fenékre szállva, iszapba temetkeznek.

Felméri Lajos.

A muzeum-egylet 1878 Márczius 21-kén tartott közgyűlésén előterjesztett jelentések:

1. Elnöki megnyitó beszéd.

Tisztelt Közgyűlés!

Midőn először teljesítem közgyűlésen az elnöki tisztet, meg nem érdemelt kitüntetés következtében; kell, hogy kegyeletesen felidézzem emlékéit az egylet mindenképp első elnökének, annak, ki a muzeumnak nemcsak lételére folyt bé kipótolhatlanul, hanem elnöki székének díszét is kölcsönözött igaz hazafiságának tündöklő fényével,

és szellemének hátra hagyott nyomdokait követhetni bárki is szerencséjének tarthatja: törekvéseinek tárgya az édes haza, eszköze a nemzet művelődése levén.

A felidézett emlék hasson át tisztelt Közgyűlés, midőn a boldogult Mikó Imre által oly hön szeretett és ápolt egyesületünk ügyei felett tanácskozunk; abból merítsünk erőt a munkára, a küzdésre, ha hazánk és nemzetünk borus jövője még a lételé iránt is kétséget támasztana.

A muzeum-egylet haladásának irányát is jelölve találjuk elhunyt elnökének közgyűléseit megnyitó beszédeiben. Ő a muzeumot a szellem élés kamrájának, élő tudomány forrásának tekinté, és kezeség volt neki a nemzet erkölcsi súlya, lelki képességei, multja, nemzeti önérzete, hogy hivatását felfogva, ezer éves életfájának megvagdalt ágai helyett oly izmos ágakat hajt, melyek nemzeti életét új századokra biztosítják, — e nagy és távol célhoz az útnak a tudományt, eszközöknek a tudományos intézeteket tartván.

Rajtunk a sor tehát a letett alapon a kimutatott irányba haladva, a kívánatok valósításához kitartó buzgalommal, lankadatlan munkássággal járulni, hogy teljesülhessen az egyesület alapítóinak az a célja is, mely az egyesület tudományos testületté kívánta alakítani. A végre indítványozza a tisztelt Közgyűlésnek az igazgató választmány az egyesületi szakosztályok megújított szervezését, ezzel kívánván a tudomány magas érdekeihez mértén üdvös tevékenységre tért nyitni, módot nyújtani. Ez által az egyesület szellemi tevékenységének emelésére meszsze kiható lépést tesz, remélvén, hogy akarat és tehetség, buzgóság és ügyszeretet, erejéhez mértén nyújtott anyagi segélyvel, nem csak tanubizonyosságot teend az egyesület virágzó létéről, hanem körébe fogja vonni az újabb nemzedéket is, mely kell, hogy egykoron az örökséget átvegye, mely kell, hogy igazolja a jövőről alkotott hitet, hiszen a nemzetek a lételért való küzdelemben a szellemi téren nyerhetik csak az eszközöket, melyekkel azt az anyagot kivivhatják.

A szakosztályok munkásságukkal mily nagy kört fognak felölelni, az az azokban résztvevőtől függ, de kívánatos, hogy a művelés alá vett tér felosztásában egy bizonyos arány meglegyen; a tudomány minden ága nyerjen erős és számos képviselőt, mert a hazai művelődés érdekében egyik mint másik szükséges: történelemből nyerünk bölcsességet, lelkesedést; természettudományokból mélységet és éles elműséget, és az erdélyi részek művelődés történetében egyesületünk működése csak úgy hagyhat üdvös, tartós nyomokat, ha a meglevő erőket egyesíti célban és akaratban, érdek- és munkásságban.

Az igazgató választmány jelentéséből fog értesülni a tisztelt Közgyűlés a mult évben általa véghezvittekről, és a teendő más jelentésekből meggyőződhetik az egyesület vagyona állásáról és a muzeumi könyvtár és gyűjtemények gyarapodása és állapotáról, ezek az illetők

részéről szakadatlan gondozás és a még el nem hamvadt anyagi és szellemi részvét által, előhaladást mindig mutatnak és ez mindnyájunkra nézve, kik az egylethez tartozunk, bizonyára megnyugtató.

Fogadja a tisztelt Közgyűlés hazafias üdvözetemet azon kívánságom kifejezése mellett, hogy a jövő hozza meg mindazt, mit az erdélyi muzeum-egylet folytonos virágzására nézve kívánatosnak tartunk. — A közgyűlést ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

2. Titkári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Ha az igazgató választmány egy egész évi működéséről nem terjeszt a t. közgyűlés eleibe valami nagyon hosszú és tartalomdús jelentést, ennek két oka van. Egyfelől régi szokás szentesítette elvet követve, a valódi tényleges működés említésre méltó adatairól, a menyinyiben a pénzkezelés és a gyűjtemények szaporítására és rendezésére vonatkozó intézkedések körébe tartoznak, külön jelentéseket terjesztenek a pénztárnok és az illető gyűjtemények őrői a t. közgyűlés eleibe, másfelől ügyeink elintézése csaknem husz évi gyakorlat által tökélyesen tisztázott szabályaink és útásításaink értelmében oly rendszeresen foly, hogy szorosan véve az igazgató választmányak rendesen nem is kellene egyebet jelenteni, mint hogy a lefolyt évben is hűségesen követte mindenben az alapszabályok és közgyűlési határozatok irányadó útásításait, a mint a t. közgyűlés asztalára letett ülési jegyzőkönyvek határozatról határozatra ki is mutatják.

Hiszen az igazgató választmánynak, mint ilyennek, egyletünk működésében manap csupán ellenőrző szerep jut. A kezdeményezés a teendőik egyes ágaiban természetesen azokat illeti, a kik tüzetelesen foglalkoznak velök, és örömmel jelentheti, hogy e tekintetben még soha se állott bé annak a szüksége, hogy az igazgató választmány maga ragadja a kezébe a kezdeményezést. Az egylet tisztviselői és azok az egyetemi tanár urak, a kik a muzeum gyűjteményeit kezelik, a legnagyobb elismerésre méltó szemességgel és gondossággal azon vannak, hogy a hol javítani, bővíteni, újítani kell, kellő idején terjeszszék arra vonatkozó javaslataikat az igazgató választmány eleibe, valamint hogy az igazgató választmány is mindig a legkedvesebb kötelességének tartotta, a legelőzékenyebb készséggel teljesíteni minden kívánalmat, a mely az egylet és a muzeum javára és érdekében tudomására jutott, ha módjában volt.

Ez ellenőrző és igazgató működésében az igazgató választmány a közelebb eltölt 1877-ik évben 13 rendes ülést tartott, a melyekből a felvett jegyzőkönyvek 171 határozatot mutatnak ki, a melyek

közül mint nem csupán folyó ügyekre vonatkozik a következők érdemének külön felemlítést.

A Januarius 13-kán tartott ülés 5 számú határozata.

A muzeum-egylet tudva levőleg főképpen a ma már csak mint Magyarország erdélyi részei szereplő, volt Erdélyország tüzetes ismertetését tette tudományos működésének czéljává. E honismertetés vezérelt gyűjteményeink beszerzésében és gyarapításában, erre vonatkozott az egylet irodalmi munkássága is, még pedig közelismerést kivívott sikerrel, ha működésünket abból a szempontból ítéljük meg, a melyre a tiszta tudományosság helyezkedik, a mikor törekvései egyedüli végczéljául csupán a tévedések eloszlatását, az igazság kiderítését, az ismeret és tudás terjesztését és gyarapítását, szóval a szellemek felvilágosítását tűzte ki. Ha e szempontból indulunk ki, természetesen nem akadhat előnkbe kérdés az emberi ismeretek bármely ágában, nem juthat érzékelésünk körébe tárgy akár a természetben akár az emberi munkásság terményei közt, a mely érdekörünkön kívül eshetnék, a melyet figyelmen kívül hagyhatnánk. Mindent meg kell vizsgálnunk, mindennel meg kell ismerkednünk; leszé nekünk vagy másnak valami számba vehető haszna abból, a mit mivelünk, nem jó kérdésbe.

Ám a „nisi utile est quod facimus“-féle elv mindazonáltal méltányos követeléssel lép fel. Hogy működésünket megkezdhessük és folytathassuk, egy ország segélyét vettük igénybe, czéljaink elérésére segítségül hívtuk országszerte a hazafiak anyagi áldozatkészségét; méltán követeli tehát az ország tőlünk, hogy lássa valami közvetlen, anyagi hasznát is működésünknek.

E követelés méltányos voltát elismerve határozta el az igazgató választmány, hogy tudományos gyűjteményei mellett állít bé egy gyakorlati irányu külön gyűjteményt azokból az anyagokból, a melyeket Erdély földje nyújt az iparnak és művészetnek feldolgozásra, még pedig egyelőre a legfontosabbakon kezdve egybe gyűjti az ipar és művészet czéljaira felhasználható áradékokat. Tartozunk ez alkalommal annak is fentartani az emlékéit, hogy e gyűjtemény eszméje gróf Schweinitz Gyulától származik.

A jellemzett gyűjtemény alapítására az első lépések megtörténtek, és ha ez idő szerint kevés is, de már van eredménye. Nagy vállalatba fogtunk ezzel. Végczélunk, a melyet magunk eleibe tűztünk az, hogy e gyűjteményben ne csak azt láthassa mindenki, hogy miféle ásatag anyagokkal kínálkozik Erdély földje az iparnak; hanem azt is, hogy az illető anyag melyik vidéken, mily helyen, mekkora mennyiségben található, mily munkabérekre, élettési viszonyokra, közlekedési eszközökre kell és lehet számítnia annak, a ki az illető anyagot valamely iparvállalat alapjául akarja felhasználni, és végre, a mennyire csak lehetséges mutatványát azoknak a készítményeknek is, a melyeknek az illető áradék anyagja lehet.

Egy más igen fontos határozata az igazgató választmányának ma mint indítvány fog a tisztelt közgyűlés eleibe kerülni.

Még igen élénk emlékezetében lehet az egyesület t. tagjainak, hogy a muzeum-egyesület, az alapszabályai 43 és 45 §§-kei rendelkezéseinek megfelelni akarván, a maga kebelében két szakosztályt alakított, hogy e szakosztályok gyűléseket tartottak, nyilvános felolvasásokat rendeztek, és működésük eredményeit az akkor folyamatban volt évkönyvekben közzé is tették. Ez így folyt egészen 1872-ig. Ekkor új korszak kezdődött a muzeum egyesületre nézve a kolozsvári kir. tud. egyetem alapítása által. A kormányval akkor kötött szerződés, a mely a muzeum gyűjteményeinek állandó helyiséget, az egyesületnek pénzbeli segílyt sőt a természettudományi gyűjteményeknek örökül kiváló szakférfiakat szerzett, mélyre ható befolyással volt az egyesület életére. Kilátás nyílt, hogy anynyi tudományos munkaerő, a mennyit az egyetem Kolozsvárra gyűjtött, ha behelyezkedik a muzeum-egyesület által már előkészített talajba, itt, a muzeum-egyesület kebelében, oly pezsdülő tudományos élet fog megindulni, hogy a hazai büszke fog lehetni az újonnan teremtett tudomány egyesület székelyére mint a tudományos teremtés ragyogó gyúpontjára.

Önkénytelenül ötlenek az embernek eszibe a költő szavai:

„Es wär' zu schön gewesen, es hat nicht sollen sein!“

Ki, mi volt az oka, hogy nem történt így? Mindnyájan és senki; ezer körülmény, tehát egy se! Ha lehetne is, most már késő volna az okokat és okozókat keresni. De számolnunk kell a ténnyel, hogy a muzeumi szakosztályok, mintegy várakozó állásba helyezkedvén megszűntek működni és gyűlésezni, és ez alatt a muzeum-egyesületen kívül megalakult a kolozsvári orvos-természettudományi társulat, a mely csak hamar igen élénk és figyelemre méltó tudományos működést fejtett ki. Éppen sikeres volta tudományos működésének tette figyelmessé az orvos-természettudományi társulatot arra, hogy nem vagyunk oly sokan és nem vagyunk oly gazdagok, hogy még az ugyanazon úton ugyanazon célra törekvők is külön csoportokra válhassanak. Elhatározta tehát, hogy a kezdet sikerei biztosítása és rendszeres tovább fejlesztése céljából szövetséget ajánl a muzeum-egyesületnek.

Az igazgató választmány, a mint illik, a lehető előzékenységgel fogadta a tett ajánlatot, megkezdődött az eszmecsere a közreműködés mikéntjére nézve, és eredménye lett az a javaslat, a melyet ma az igazgató választmány e tárgyban fog a t. gyűlés eleibe terjeszteni.

A mi a lefolyt év működéséből még e jelentés keretében tartozik, már nagyon röviden mondható el.

A muzeum a múlt évben három tárlaton vett részt. Előbb földtani gyűjteményünk tárgyaiból egy kiválóan érdekes sorozat lett

bemutatva a Bécsből Budapestre lerándult német geológoknak, másodsor a kolozsvári jótékony nőegylet által mult év Decemberében rendezett iparműtörténelmi tárlaton vett részt az egylet részint kiállítványokkal, részint avval, hogy tisztviselőinek a jótékony cél iránti tekintetből megengedte a rendezésben való közreműködést és a muzeumi gyűjtemények szekrényeinek felhasználását; végre igen szép kiállítványokat küldöttünk fel a párisi világtárlatra.

Minden egyéb igazgatási folyó ügyek elintézése volt.

Nem szabad azonban itt megfelejtkoznünk az egyleti működés azon ágáról, a mely semmi külön jelentés tárgya nem lehetvén, itt kell, hogy lelje helyét. Értjük az irodalmi működést.

Az egylet kiadványaiból a mult 1877 évben 23 nyomtatott ív jelent meg, a melyből 11 ív esik az „Erdélyi Muzaeum“-ra, 12 az évkönyvre.

A ki e kiadványokat csak némi figyelemre méltatta, lehetetlen észre nem vennie, hogy tartalmuk túlnyomólag, csaknem mondhatni kirekesztőleg természettudományi; a történelmi elem és éppen úgy a nyelvészeti és szépirodalmi alig szerepel. Ismét csak egy tényre utalunk, a melyhez nem kötünk semmi magyarázatot, semmi elmélkedést. Vannak dolgok, a melyek elég világosan beszélnek magokban, csak az nem érti, a ki nem akarja érteni. Annak pedig mi is hijába beszélnénk.

Tizenkilencz éve, hogy egyletünk megalakult, tizennyolcz, hogy megkezdte működését, hatodik éve, hogy a tudomány-egyetem megnyílása új befolyások hatásának tette ki. Még él az egylet, még működik; alkotása, a muzeum, gyűjteményeiben évről évre szépen gyarapodik, mennyiségileg és minőségileg növekszik és erősbul; de fájdalom, nem úgy az egylet maga, és ma ismét viszapillantva egy letelt évre, méltó fájdalommal számláljuk meg, hány tagját veszítettük el ez évben egyletünknek, és igazolt borzalommal látjuk, mily ijesztőleg emelkedik az arány évenkénti veszteséinkben. Gr. Béli György, dr. Incze István, Matskási Pál, Nagy Elek igazgató tagok, gr Kornis Gábor, Schütz János, Wagner Frigyes, Zsigmond Elek alapító tagok azok, a kiknek elhunytát kellett bejegyeznünk névsorunkb 1877-ben.

Mily könnyen mond el az ember nyolcz nevet, és még is mennyi fájdalom fűződik e nevek említéséhez, mekkora veszteséget jelez e nyolcz név, kivált nekünk, a kik folyvást érezzük, hogy apad a számunk, és nincs, a ki a leléptettek helyébe vágyakozzék. És még is, a közt a fájdalom közt, a melylyel a boldogultak nevei eleibe oda jegyezzük a gyászos jelentésű fekete keresztet, biztat minket az az erős hit, hogy a muzeum-egyletnek élnie kell, élnie kell még sokáig, mert még nem fejezte bé munkáját, nem teljesítette még teljesen hivatását, nem vált még feleslegessé. Nehéz idők járnak, és óva intenek, hogy ne hanyagoljuk el azt a kis hajlékot, a melyet

nehéz időkben emelt a nemzet menhelyül azoknak a törekvéseknek, a melyeket ma örömmel látunk diadalmaskodni. Nem szabad ohajtanunk, és nem is ohajtjuk, hogy e törekvések ismét menhelyre szoruljanak; de a meddig tenger lesz és légkörny, addig viharok is lesznek és szélvésznek, addig mindig lesznek hajók a melyek veszélyben forognak — tartsuk tehát fenn a kikötőket és a világító tornyokat, mert nem tudjuk, nem fogunk-e magunk evezni azokban a veszélyben forgó hajókban.

És most t. közgyűlés átengedem a szót tisztelt tisztársaimnak, hogy kiki magáért adjon számot mult évi sáfárkodásáról.

FINÁLY.

Az erdélyi muzeum számára f. év január és február havában beérkezett adományok:

I. Könyvek: Gr. Eszterházy Kálmánné, gr. Bethlen Paulinától; költészettan és történet nők számára, Budapest, 1878. Özv. Nagy Ferencznétől Kalendari Romaneszk 1803. Cibin, 1803. Borbély Sámuelától, Szilágy, hetilap, I. évf. Zilah 1877. Bükk Lászlótól Toppeltinus, origines et occasus Transilv. Viennae, 1762 Sr. és Itinerarium Ath. ad veritatis viam. Passavii, 1810 12. A m. képviselőház irodájától, A vallás és közokt. miniszterium jelentése a közoktatás állapotáról 187⁵/₆-ról, Budapest, 1877. Jelentés a budapesti és kolozsvári tanárképezdekről, Budapest, 1877.; A m. korona országainak zárszámadása az 1876 évre, Budapest. 1877. Budapest főváros statistikai hivatalától, Budapest halandósága 1874, 1875-ben. Irta Körösi József, Budapest, 1877. A budapesti ker. kamarától, Jelentés a kamarai kerület kereskedelmi és forgalmi viszonyairól 1876-ban, Budapest, 1877. Márki Sándortól, Az oroszok hazánk történetében, N.-Várad, 1878. Höchsmann Jánostól, Die Commandirenden Siebenbürgens in den Jahren 1704 und 1705. 1877. Mediasch. Drottloff és társa szebeni nyomdájától egy nyomtatvány. Jovián Antaltól egy malabári nyelven pálma levélre irt codex. Baranyai Lajostól, Néhai Baranyai Lukács János erd. ref. püspök emlékkönyve és püspökségben megerősítő eredeti oklevele, 1753.

II. Régiségek és érmek: Vásároltatott 17 régi cserép kancsó, két tányér, két pár porcellán findsa, egy ilyen theás kanna, egy ón tál. A szt. István társulattól egy ezüst emlékérem.

III. Műemlék: Petőfi életnagyságu fejér márvány mellszobra.